

KIRS ESZTER*

Népirtás az ICTY nagyítója alatt

Az ENSZ ex-jugoszláv nemzetközi büntetőtörvényszéke (ICTY) működésének alapját képező, 1993-ban elfogadott Statútum számos módosítás tárgyává vált a törvényszék máig tartó működésének évei során, a 4. cikke azonban változatlanul tartalmazza a népirtás bűncselekményének definícióját, összhangban a Népirtás büntetnének megelőzéséről és megtorlásáról szóló egyezmény 2. cikkével. A szokásjogi természetű tényállás szerint: „népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti: a) a csoport tagjainak megölése; b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása; c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése; d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása; e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele.”¹

A legsúlyosabb nemzetközi bűncselekmény tényállási elemei azonban számos ponton szorultak értelmezésre az alkalmazását végző nemzetközi büntetőbírói fórumok ítélezési gyakorlata folyamán. Az 1995-ben sorra került srebrenicai népirtás nyomán az ICTY-nak számos jogértelmezési kérdésre választ kellett adnia az esetben érintett vádlottak ügyében. A jelen tanulmány a törvényszék értelmezésének ismertetését szolgálja a tényállási elemeket sorra véve.

I. A védett csoportok

A népirtás megtorlásához kapcsolódó kiemelt büntetőjogi védelem azokra a csoportokra terjed ki, amelyek valamely megváltoztathatatlan, vagy születéstől fogva adott tulajdonság alapján alakultak ki. Az ICTY értelmezése szerint a Statútum 4. cikkének mind az *actus reus*-ra, mind a *mens rea*-ra vonatkozó rendelkezései egy fentiek szerint értendő védett csoport megtámadására vonatkoznak.² A Genocídium-egyezmény szövegezésére irányuló, az ENSZ Közgyűlésének VI. számú jogi főbizottságában zajló tárgyalásokat

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. A tanulmány az OTKA (PD 105832) támogatási szerződés alapján jött létre.

¹ Népirtás büntetnének megelőzéséről és megtorlásáról szóló egyezmény. Párizs, 1948. dec. 9, II. cikk.

² *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 809. par.

elemezve az ICTY fellebbviteli kamarája arra a következtetésre jutott, hogy a népiirtás elkövetője nem pusztán egy-egy egyén elpusztítását célozza a bőrszíne, vallási vagy etnikai hovatartozása miatt, hanem egy konkrét emberi csoport megsemmisítésére irányul a szándéka.³ Nem áll rendelkezésünkre autentikus értelmezés, és az ICTY sem bocsátott részletes elemzésbe arról, hogy melyek a nemzeti, népi, faji vagy vallási csoportok kategóriáinak pontos fogalmi elemei. Ebből adódóan különböző álláspontok alakultak ki a védett csoportok fogalmának szigorúan megszorító vagy épp kiterjesztő értelmezése mellett. Azt azonban az ICTY is rögzítette, hogy a megtámadott csoportnak olyan specifikus jellemzőkkel kell bírnia, melyek nyomán egyértelműen elhatárolható más társadalmi csoportoktól.⁴ A Genocídium-egyezmény elfogadását megelőző tárgyalások során a faji, nemzeti és vallási csoport védett közösségekként való megnevezése nem váltott ki jelentősebb vitát a résztvevő képviselők között. Az etnikai csoport definícióba foglalása ugyanakkor nem élvezett osztatlan egyetértést. Annak célja végül úgy fogalmazódott meg, hogy a kétséges eseteket hivatott lefedni, mint például azoknak a közösségeknek az esetét, akik olyan állam területén éltek, mely államiségét elvesztette, illetve azok esetét, akik bár elkülönülő etnikai csoportként tarthatók számon, nemzetiségük nem esik egybe etnikai hovatartozásukkal.⁵

Az *ad hoc* nemzetközi büntetőtörvényszékek (mind az ICTR, mind az ICTY) esetjoga arra inti a népiirtás vádpontja mellett érvelő ügyészeket, hogy ne „negatív” megközelítéssel igyekezzenek körbehatárolni az áldozati csoportot. Az e megközelítéssel felépített érvelés haszontalannak bizonyult a nemzetközi bírói fórumokon. Az *Stakić*-ügyben megpróbált az ügyészség azzal érvelni, hogy az elkövetett bűncselekmények áldozatai a vádiratban szereplő Prijedor régió nem-szerb lakosai voltak, így a népiirtásért való felelősség vizsgálata során az összes nem-szerb áldozatot figyelembe kell venni, ők képezik a védett csoportot. A fellebbviteli kamara elutasította ezt az argumentációt, hangsúlyozva, hogy a genocídium definíciójában a „*mint olyan*” kitétel különös célt szolgál. A népiirtásért való felelősség megállapíthatóságához szükséges annak bizonyítása, hogy az elkövető egy olyan pozitív értelemben körbehatárolható emberi közösséget szándékozott megsemmisíteni, amely saját csoport-identitással bír.⁶ Az ICTY fellebbviteli kamarájának e megközelítését megerősítette a Nemzetközi Bíróság is 2007-ben kihirdetett, Bosznia-ügyben hozott ítéletében.⁷

A következő kérdés, mely a felelősségre vonás során relevanciával bír, hogy az áldozat védett csoporthoz való tartozása milyen szempontok szerint állapítható meg. Az adott csoportot objektív adottságok alapján kell-e körbehatárolni, vagy szubjektív tényezők, az elkövetői percepció/az áldozati meggyőződés nyomán kell meghatározni a csoport körvonalait és az áldozatok hovatartozását? A holokauszt idején egyértelmű, elkövetők által alkotott szabályok rögzítették, hogy adott objektív kritériumok fennállta esetén valaki zsidónak minősül, függetlenül attól, hogy az áldozat mely csoporthoz tartozónak vallotta magát. A ruandai népiirtás áldozataul esett tuszi népcsoport kizárólag a

³ *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-A, Appeal Judgment (March 22, 2006), 22. par.

⁴ *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 809. par.

⁵ UN Doc. A/C.6/SR.73, 97-98. o; UN Doc. A/C.6/SR.75, 115-116. pp.

⁶ *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-A, Appeal Judgment (March 22, 2006), 20. par.

⁷ Judgment, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), 26 February 2007, 193-196 par.

kormányzat által kibocsátott személyi igazolvány alapján volt beazonosítható. Ez nem jelentette azt, hogy az elkövetői percepció bizonyos esetekben ne játszott volna domináns szerepet az áldozattá válás tekintetében, mint ahogy erre az ICTR elsőfokú kamarája is felhívta a figyelmet a *Bagilishema*-ügyben.⁸ A védett csoportok kulturális, nyelvi, fizikai adottságokkal kapcsolatos és egyéb objektív kritériumok mentén való meghatározása nem feltétlenül esne egybe az elkövetői percepcióval, ami azonban a népiártó szándék megállapításának alapját képezi. Az ENSZ két *ad hoc* büntetőtörvényszékének fellebbviteli kamarájának iránymutatása elfogadható általánosan követendő mintaként: az áldozat védett csoporthoz való tartozását eseti jelleggel vizsgálva, mind az objektív, mind a szubjektív körülmények figyelembevételével lehet meghatározni.⁹

II. Elkövetési magatartások

A következőkben az ICTY értelmezésének ismertetésére kerül sor a népiártás büntettségének azon elkövetési magatartásai kapcsán, melyek relevanciával bírtak a törvényszék joghatósága alá tartozó ügyekben.

1. A csoport tagjainak megölése

Habár a definíció szövegében többes számban szerepelnek a csoport tagjai, meg lehet valósítani úgy is a bűncselekményt, hogy az a védett csoport egyetlen tagjára irányul. Ezt az értelmezést erősítette meg az ICTY joggyakorlata.¹⁰ Nem feltétele a felelősségre vonásnak a célzott csoport tényleges elpusztulása. A felelősség népiártás büntettségért ugyanakkor csak akkor állapítható meg, ha a csoport tagjának megölését népiártó szándékkal követte el a terhelt. Bár a Genocídium-egyezmény angol nyelvi változata („*killing*”) indokoltta tehetne szélesebb körű értelmezést a francia verzióval

⁸ „Habár a célzott csoporthoz való tartozás egy objektív tényező az adott társadalomban, a kérdésnek van egy szubjektív dimenziója: Előfordul, hogy egy csoportnak nincsenek egyértelműen definiálható határai, és bizonyos esetekben nehéz lehet egyértelműen megválaszolni a kérdést, hogy egy áldozat egy védett csoport tagja volt-e. Továbbá a népiártás elkövetői jellemezhetik úgy a célzott csoportot, hogy az nem felel meg teljesen a társadalomban általában elfogadott elhatárolási koncepciónak. Ilyen esetekben, a Kamara véleménye szerint, ha bizonyításra kerül, hogy az elkövető a védett csoporthoz tartozónak vélte az áldozatot, az áldozatot a védett csoporthoz tartozónak ítélteti meg a Kamara a népiártás elkövetése szempontjából.” *Prosecutor v. Bagilishema*, ICTR-95-1A-T, Judgment (June 7, 2001), 65. par.

⁹ „A Tárgyalási Kamara úgy találta a Krstić-ügyben, hogy ‘az elkövetői stigmatizáció’ egy ‘kritériumként’ alkalmazható a megtámadott csoport meghatározása során, azonban a stigmatizáció nem lehet önmagában az egyetlen kritérium.” *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-A, Appeal Judgment (March 22, 2006), 25. par.

¹⁰ *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-T, Judgment (31 July 2003), 515. par. Ezzel összhangban áll a Nemzetközi Büntetőbíróság rendszerében a tényállási elemeket ismertető dokumentum vonatkozó rendelkezése, mely szerint a népiártás megvalósul, ha például „az elkövető egy vagy több személyt öl meg”. *Elements of Crimes*, International Criminal Court, 9 September 2002, 6. cikk.

(„*meurtre*”) szemben, a joggyakorlatban egyöntetűen alakult ki a nézet, miszerint a gondatlanságból elkövetett emberölés nem minősíthető népirtásként.¹¹

2. Súlyos testi vagy lelki sérelem okozása

A jelen összefüggésben a súlyos testi sérelem az egészségre gyakorolt súlyos kárt, a külső vagy belső szervek eltorzítását vagy súlyos megkárosítását takarja.¹² A lelki sérelemnek többnek kell lennie átmeneti károknál, akár megszegyenítésnél. Az okozott pszichés kárnak nem kell állandónak és helyrehozhatatlannak kell lennie, ugyanakkor súlyos hátrányt kell előidéznie az áldozat jövőbeli életvezetésére nézve.¹³ Mindezekből kiindulva példák erre az elkövetési magatartásra: a kínzás, a súlyos testi sértés, az élet elleni fenyegetés, az ütlegetéssel járó vallatás, a nemi erőszak, vagy a súlyos embertelen, megalázó bánásmód egyéb formái.¹⁴ A súlyos fizikai vagy lelki sérelem okozására ki kell terjednie az elkövető egyenes szándékának.¹⁵

3. A csoportra olyan életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése

Ezt az elkövetési magatartást az előzőekkel szemben a csoportra, mint olyanra, és nem pedig a csoport egy vagy több tagjára nézve valósíthatja meg a népirtásért felelős elkövető. A fogalom szövegezői a náciak által elkövetett népirtás módszereire gondoltak az elkövetési magatartás megalkotásakor: a kényszermunkára, deportálásra, koncentrációs táborokra.¹⁶ Ugyanakkor ez a tényállási elem magában foglal további lehetséges elkövetési formákat, mint például a túléléshez szükséges alapvető élelmiszerek, gyógyszerek, ruházat megvonását, a higiéniai körülmények ellehetetlenítését, a túlzott dolgoztatást, fizikai kimerítést. Olyan módszerek ezek, melyek nem okozzák a csoport tagjainak azonnali halálát, azonban hosszú távon a fizikai megsemmisítésükhöz vezethetnek.¹⁷ Ezeknek az intézkedéseknek a csoport teljes vagy részleges megsemmisítését kell céllozniuk, ugyanakkor akár egyetlen haláleset bekövetkezése nélkül is megállapítható a népirtásért való felelősség. Az ICTY tárgyalási kamarái a fizikai megsemmisülés bekö-

¹¹ *Prosecutor v. Jelisić*, Case No. IT-95-10-T, Judgment (Dec 14, 1999), 63 par., *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case No. IT-02-60-T, Judgment (17 January 2005), 642. par.

¹² *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-T, Judgment (August 2, 2001), 543. par.

¹³ Uo., 513. par., *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case No. IT-02-60-T, Judgment (17 January 2005), 645. par., *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-T, Judgment (31 July 2003), 516. par.

¹⁴ *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 812. par., *Prosecutor v. Brđanin*, Case No. IT-99-36-T, Judgment (September 1, 2004), 690. par.

¹⁵ *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case No. IT-02-60-T, Judgment (17 January 2005), 645. par.

¹⁶ JESSBERGER, FLORIAN: *The Definition and the Elements of the Crime of Genocide*. In: GAETA, PAOLA (szerk.): *The UN Genocide Convention – A Commentary*. Oxford University Press, 2009. 100. p.

¹⁷ *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 814-815. par., *Prosecutor v. Brđanin*, Case No. IT-99-36-T, Judgment (September 1, 2004), 691, 906. par., *Prosecutor v. Stakić et al.*, Case No. IT-97-24-T, Judgment (31 July 2003), 517-518. par.

vetkeztekének valószínűségét az életfeltételek természetén kívül, az intézkedések végrehajtásának időtartamára és az áldozati csoport sebezhetőségére nézve vizsgálták.¹⁸

4. Intézkedések, melyek célja a csoporton belüli születések meggátolása

Ez az elkövetési magatartás a csoport biológiai értelemben vett túlélésének megakadályozását célozza kényszersterilizálás, kényszerített születésszabályozás, a házasságkötés tilalma, vagy a csoport különböző nemű tagjainak elkülönítése útján. Bizonyos körülmények között a nemi erőszak is sorolható ebbe a kategóriába, ha például az áldozat a bűncselekményt követően tartózkodik a további nemzéstől, vagy például egy patriarchális társadalomban, ahol a nemi erőszak célja az áldozati csoport etnikai összetételének megváltoztatása. Természetesen az egy adott túlnépesedéssel terhelt országban gazdasági okokból fogantatosított állami születésszabályozó intézkedések nem valószínűsítenek meg népiártást, hiszen a népiártás megállapíthatóságához szükséges a fenti intézkedések mögött húzódó népiártó szándék bizonyítása.¹⁹

III. A népiártó szándék

A népiártás büntetettéért való felelősség megállapíthatóságának a bizonyítás szempontjából leginkább problematikus eleme az elkövető népiártó szándékának a demonstrálása. Egyedül a vádlott rendelkezik első kézből való tudással a mentális állapotáról, illetve a népiártó szándékáról vagy annak hiányáról. Közvetlen bizonyíték hiányában a bíróságnak a rendelkezésre álló bizonyított tények és körülmények alapján kell eldöntenie, a vádlott népiártó szándékkal követte-e el a neki betudható cselekményeket. Az ICTY a népiártó szándéokra utaló tényezőkként értékelte, ha az adott bűncselekményeket szisztematikusan egy bizonyos csoport tagjaival szemben követték el, ha a széles körben sorra kerülő atrocitások az adott csoporthoz tartozó személyeket érintették, és az ily módon diszkriminatív intézkedésekre ismételt, számos alkalommal sor került.²⁰

1. Népiártás és etnikai tisztogatás

Az elkövetői szándék az a tényező, amelynek mentén a népiártás az azzal sokszor rokonított etnikai tisztogatástól is elhatárolható. Bár az etnikai tisztogatás és a népiártás között sok nyilvánvaló hasonlóság adódik az elkövetés módja tekintetében, az előző kategóriába tartozó deportálás, üldöztetés esetén elegendő annak bizonyítása, miszerint az elkövetett bűncselekmény egy adott földrajzi terület etnikai értelemben vett homogenitására

¹⁸ *Prosecutor v. Brđanin*, Case No. IT-99-36-T, Judgment (September 1, 2004), 906. par., *Prosecutor v. Krajišnik*, Case No. IT-00-39-T, Judgment (September 27, 2006), 863. par.

¹⁹ *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 818–819. par.

²⁰ Uo. 823. par.; *Prosecutor v. Jelisić*, Case No. IT-95-10-A, Appeal Judgment (July 5, 2001), 47. par.; *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-A, Appeal Judgment (April, 19 2004), 33–35. par.

nak megteremtésére irányult, az azt célzó politikai stratégia kontextusán belül követték el. Ezzel szemben a népiirtáshoz szükséges annak bizonyítása, hogy az elkövető szándéka kifejezetten a védett csoport teljes vagy részleges megsemmisítésére irányult. Az ICTY értelmezése szerint a csoport tagjainak erőszakos eltelepítése önmagában nem meríti ki a népiirtás tényállását,²¹ azonban ha azt összekapcsolják olyan intézkedésekkel, melyek a célzott csoport teljes vagy részleges megsemmisítéséhez vezethetnek, a népiirtásért való felelősség megállapíthatóvá válik.²²

2. A „magányos népiirtó” esete

Sajnos nem a holokauszt volt az egyetlen eset, ahol egy adott társadalmi csoport megsemmisítésére irányuló szándék a földrajzi és katonai stratégiai tényezőktől függetlenül is kétséget kizáróan bizonyítható volt, mint ahogy az a srecrenicai népiirtás esetében is történt. A fogalom keretei kiterjesztésének szándéka pedig megjelent már a definíció születésének idején, ezt *Raphael Lemkinben* is pártolta a nürnbergi perek idején.²³

A népiirtás megállapíthatóságának kérdését felvető esetek elemzése során gondolati kiindulópont lehet, hogy a népiirtás definíciója a holokauszthoz hasonló esetekre lett megalkotva. Ezzel szemben az ICTY joggyakorlata során felmerült a kérdés, megállapítható-e a népiirtásért való büntetőjogi felelősség olyan elkövető esetén, akinek kárára felvonultathatóak az egyéni népiirtó szándéokra utaló bizonyítékok, azonban az általa elkövetett bűncselekményekre nem egy átfogó népiirtó politika kontextusában került sor? Beszélhetünk-e népiirtásért való felelősségről a „magányos népiirtók” esetében? A problémát az ICTY a *Jelisić*-ügyben hozott ítélete emelte be a nemzetközi büntetőjoggal kapcsolatos szakmai diskurzusba.

Goran Jelisić a boszniai Brčko tartomány rendőrségének kötelékében teljesített szolgálatot 1992 nyarán. A rendőrség a szerb erők irányítása alatt állt. A Luka tábor felügyelete a rendőrség hatáskörébe tartozott. A 24 éves Jelisić, aki a „szerb Adolfnak” nevezte magát, öt személyt ölt meg egy Brčko-i rendőrségen, nyolcat pedig a Luka táborban. A vádlott a törvényszéken bűnösnek vallotta magát a vádiratban szereplő összes emberiség elleni és háborús bűncselekmény vonatkozásában. Ezt követően az eljárást a népiirtás vádpontjára korlátozták. A tárgyalási kamara következtetései szerint az ügyészség nem tudta bizonyítani, hogy a Jelisić által elkövetett bűncselekmények egy olyan általános terv részét képezték volna, mely a Brčko tartomány muszlim lakosságának megsemmisítését célozta volna. Ugyanakkor a kamara nem zárta ki annak elméleti lehetőségét, hogy elszigetelt tettek okán ítéljék el az elkövetőt népiirtás címén. Indoklá-

²¹ *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-A, Appeal Judgment (April, 19 2004), 33. par., *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case No. IT-02-60-T, Judgment (17 January 2005), 123. par.

²² *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case No. IT-02-60-T, Judgment (17 January 2005), 650, 654. par.

²³ Henry T. King emlékei: „Amikor Nürnbergben láttam, Lemkin nagyon fel volt dűlva. Aggasztotta, hogy a Nemzetközi Katonai Törvényszék – a nürnbergi bíróság – döntése nem ment elég messzire a népiirtással kapcsolatban. Ez azért volt, mert a Törvényszék a háború idejére korlátozta a népiirtás fogalmát, nem foglalkozott a béke idején elkövetett népiirtással.” Remarks of Henry T. King, Jr., Case Western Reserve University School of Law, Genocide Conference, September 27, 2007. 1. p. Idézte SCHABAS, WILLIAM A.: *The Law and Genocide*. In: BLOXHAM, DONALD; MOSES, DIRK (szerk.): *The Oxford Handbook of Genocide Studies*. Oxford University Press, 2010. 127. p.

suk szerint lehetséges a népiártó szándék bizonyítása anélkül, hogy az elszigetelt tett hátterében szélesebb körű népiártó politika állna. Gyakorlatilag azonban ha az elkövető népiártó szándékkal bír egy nagyobb népiártó gépezet létezése nélkül, valószínű, hogy bebizonyosodik, hogy az adott vádlott pszichológiai rendellenességgel bír, mint ahogy az Jelisić esetében is megállapítható volt. Ennek következtében, bár a tárgyalási kamara fenntartotta az egyedülálló népiártó felelőssége megállapításának lehetőségét,²⁴ Jelisić ügyében kimondta, hogy a konkrét körülmények alapján ez nem állapítható meg. Már a 98 bis szabály szerinti eljárási szakban felmentették a népiártás vádja alól, másfelől 40 év szabadságvesztésre ítélték az emberiség elleni és háborús bűntettek elkövetésében való felelősségéért. Mindemellett elméletben a fellebbviteli kamara is megerősítette a nézetet, miszerint nem szükséges egy szélesebb körű népiártó politika fennállása a népiártás büntetéseért való felelősség megállapításához.²⁵

Ha az elkövető népiártó szándékkal bír egy szélesebb körű népiártó gépezet létezése nélkül, valószínű, hogy bebizonyosodik, hogy az adott vádlott pszichológiai rendellenességgel bír, mint ahogy az Jelisić esetében is megállapítható volt. Amennyiben a vádlott a védett csoport megsemmisítésére törekszik szélesebb körű népiártó politikát nem tudva a háta mögött, az minden esetben olyan mentális állapotra utal, amelyből hiányzik az arra irányuló tiszta tudat, hogy a tettek a célcsoport legalább részleges megsemmisítéséhez vezethetnek.²⁶

Serge Brammertz, az ICTY főügyésze fűzte hozzá a magányos népiártó problematikájáról folytatott diskurzushoz, hogy „a nemzetközi igazságszolgáltatási rendszer forrásai a szisztematikusan szervezett cselekményeket magukba foglaló népiártás ügyekre vannak kalibrálva”.²⁷ A kérdéssel kapcsolatos vitában felmerült olyan érv, miszerint a kontextuális elem nem szükséges a népiártás büntetésének két alakzata, nevezetesen a védett csoport tagjainak megölése és súlyos testi vagy lelki sérelem okozása esetén. A másik három alakzat értelemszerűen minden esetben valamilyen szervezett formát ölt.²⁸ Ez a megközelítés a népiártás tilalmáról szóló nemzetközi egyezmény szövegszerű értelmezésére fókuszál, a népiártás, mint történelmi esemény tipikus megjelenési formáit nem tartja döntő jelentőségűnek az egyéni büntetőjogi felelősség megállapítása szempontjából. William A. Schabas szerint a magányos népiártó lehetősége nem több egy „sekélyes iskolapéldánál”.²⁹ A magányos népiártó belefoglalása a népiártás fogalmának értelmezésébe a népiártás tilalmáról szóló egyezmény keretein túl terjesztheti a népiártás koncepció-

²⁴ *Prosecutor v. Jelisić*, Case No. IT-95-10-T, Judgment (Dec 14, 1999), 100–101. par.

²⁵ *Prosecutor v. Jelisić*, Case No. IT-95-10-A, Appeal Judgment (July 5, 2001), 48. par.

²⁶ Lásd erről: BERGSMO, MORTEN: *Intent*. In: TOTTEN, SAMUAL; BARTROP, PAUL R. (szerk.): *The Genocide Studies Reader*. Routledge, 2009. 30. p.

²⁷ BRAMMERTZ, SERGE: *Reflections on Genocide*. In: *Proceedings of the Second International Humanitarian Law Dialogues: August 25–26, 2008, at the Chautauqua Institution*. ASIL, 2009. 61. p.

²⁸ CASSESSE, ANTONIO: *Is Genocidal Policy a Requirement for the Crime of Genocide?* In: GAETA, PAOLA (szerk.): *The UN Genocide Convention – A Commentary*. Oxford University Press, 2009. 130–131. pp.

²⁹ SCHABAS, WILLIAM A.: *Darfur and the „Odious Scourge”*: *The Commission of Inquiry’s Findings on Genocide*. *Leiden Journal of International Law* 18 (2005), 877. p. William Schabas szerint „a gyakorlatban a nemzetközi jog keretein belül előforduló népiártás nem egy magányos deviáns magatartásának eredménye, hanem egy államnak betudható cselekmény”. SCHABAS 2010, 138. p.

ját.³⁰ Az egyezmény mögött húzódo cél nem a magányos, szellemi sérült gyilkosok teteteinek kriminalizálása, hanem a holokauszt esetéhez hasonlítható tömeges atrocitások megelőzése és megtorlása volt.³¹

A büntett kivételes társadalmi jellegéből, az ahhoz kötődő, „büntettek büntette” stigmából adódóan logikusnak tűnik, hogy a jogalkalmazónak el kell rugaszkodnia a tisztán pozitivisták megközelítés talajától. A népiirtás büntettének szimbolikus jelentőségét nem lehet figyelmen kívül hagyni, a népiirtás büntette pedig csak úgy őrizheti meg a szélsőséges karakterét, ha a fogalmi elemeit nem tesszük köznapivá. A definíció túlzott kiterjesztése gyengíti a büntetthez kapcsolódó társadalmi stigmát.³² Alátámasztja a népiirtó politika szükségességének elméletét a tény, hogy a kontextus eleme kapcsolja össze a népiirtást az emberiség elleni büntettekkel, amely bűncselekmény-kategóriában a népiirtás történeti gyökerei találhatók.³³

Ennek ellenére, az ICTY ítélkezési gyakorlata egyértelmű a kérdés tekintetében. A fellebbviteli kamara által korábbiakban képviselt álláspontra³⁴ helyezkedett a kérdés tekintetében releváns, legfrissebb, a *Popović*-ügyben hozott tárgyalási kamarai döntés, kifejezetten elvetve a jogtudomány képviselőinek fent tárgyalt nézeteit. E szerint a népiirtásért való felelősség megállapíthatóságához nem szükséges annak bizonyítása, hogy az elkövető a polgári lakosságot célzó, széleskörű, szisztematikus támadásban vett részt, a népiirtó terv vagy politikai stratégia nem képezi feltételét a népiirtásért való felelősségre vonásnak.³⁵

3. A részleges megsemmisítés szándéka

Minthogy a srebrenicai népiirtás áldozatai a boszniai muszlim közösségnek csupán egy részét alkották, az ICTY-nak tisztáznia kellett a védett csoport egy részére irányuló népiirtó szándékhoz kapcsolódó vitás kérdéseket. Azt mind tárgyalási, mind fellebbviteli kamarai szinten rögzítette, hogy a megcélzott csoportnak egy jelentős résznek kell lennie a teljes etnikai, nemzeti, faji vagy vallási csoporton belül, a támadásnak pedig jelen-

³⁰ Lásd CRYER, ROBERT; FRIMAN, HAKAN; ROBINSON, DARRYL; WILMSHURST, ELIZABETH: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. Cambridge University Press, 2010. 207. p.

³¹ Claus KREß szavai tanulságosak e tekintetben: „a kontextus elemét nem szabad egy járulékos elemként kezelni a bűncselekmény lehetséges elkövetési magatartásaihoz képest, hanem egy objektív hivatkozási pontként kell értékelni, amely meghatározza a valódi népiirtó szándékot.” „a szándéknak realisztikusnak kell lennie, és többet kell jelentenie a magányos elkövető hiábavaló reményénél, hogy a gyűlölet szülte tettei a célcsoport pusztulásához vezetnek.” KREß, CLAUD: *The Crime of Genocide and Contextual Elements – A Comment on the ICC Pre-Trial Chamber’s Decision in the Al Bashir Case*. Journal of International Criminal Justice 7 (2009), 299, 304. p.

³² MALLIARIS, STYLIANOS: *Assessing the ICTY Jurisprudence in Defining the Elements of the Crime of Genocide: The Need for a Plan*. Review of International Law and Politics 5 (2009), 119–120. pp. (Benjamin Whitaker és William A. Schabas idézi).

³³ KREß, CLAUD: *The International Court of Justice and the Elements of Genocide*. European Journal of International Law 18 (2007), 621. p.; DRUMBL, MARK A.: *The Crime of Genocide*. In: BROWN, BARTRAM S. (szerk.): *Research Handbook on International Criminal Law*. Cheltenham, 2011. 52. p.

³⁴ *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-A, Appeal Judgment (April, 19 2004), 223. par., *Prosecutor v. Jelisić*, Case No. IT-95-10-A, Appeal Judgment (July 5, 2001), 48. par.

³⁵ *Prosecutor v. Popović et al.*, Case No. IT-05-88-T, Judgment (June 10, 2010), 826–828. par.

tős hatást kell kifejtenie a csoport egészére.³⁶ E szempontból meg kell vizsgálni, hogy a támadás tárgyává vált csoport emblemikus vagy bármely módon jelentős szerepet játszik-e a csoport egészének életében, vagy annak fennmaradása elemi jelentőségű-e a teljes csoport túlélése szempontjából.³⁷

A népiártás áldozatául esett csoportban lehetnek harcot viselő személyek, ez nem fosztja meg a csoportot a népiártáshoz kapcsolódó büntetőjogi védelemtől. A népiártásért való felelősségre vonáshoz nem szükséges annak bizonyítása, hogy a vádlott kizárólag polgári személyeket kívánt elpusztítani. Amíg a népiártó szándék kritériumai megvalósulnak, a támadás kiterjedhet katonai személyekre is, amennyiben őket is az áldozati csoporthoz való tartozásuk miatt ölték meg, vagy követték el ellenük a népiártás valamely elkövetési magatartásában szereplő bűncselekményt.³⁸

IV. Záró gondolat

A fenti sorok az ICTY eddigi joggyakorlata során alkotott elvi jelentőségű konklúziókat összegezte, melyeket új megvilágításba helyez majd a srebrenicai népiártás kapcsán a törvényszék előtt álló két vádlott, a boszniai Szerb Köztársaság volt elnöke és a Boszniai Szerb Hadsereg vezérezredese ügyében a jövőben születő ítéletek. *Radovan Karadžić* ügyének tárgyalása lezárásához közeledik, a vád és védelem képviselte 2014 őszén adják elő záróbeszédeiket. *Ratko Mladić* védelmi képviselte 2014. május 19-én kezdte el felsorakoztatni argumentációját alátámasztó bizonyítékait, az eljárás tárgyalási szakaszának lezárása még nincs közvetlen kilátásban. Az ezekben a kiemelkedő jelentőségű ügyekben születő bírói következtetések ismeretében vissza kell majd térni a jelen tanulmányban ismertetett tézisek vizsgálatához, azonban csekély a valószínűsége annak, hogy a törvényszék átírná a tényállási elemek értelmezésének korábbi ügyekben eljárt kamarái által rajzolt kontúrokat.

³⁶ Uo. 831. par.; *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-A, Appeal Judgment (April, 19 2004), 8. par.

³⁷ *Prosecutor v. Krstić*, Case No. IT-98-33-A, Appeal Judgment (April, 19 2004), 12–14. par.

³⁸ Uo. 226. par.